

TRADUIR PER A L'ESCENARI

La necessitat dels clàssics

JOSEP MARIA CARANDELL

Quan vaig començar a donar classes de literatura dramàtica a l'Institut del Teatre, vaig témer que, en el moment de dir: "Ara llegirem i estudiarem l'Orestíada d'Esquil", es produiria entre els alumnes una manifestació de fatiga, de disgust. Però, tant aquell primer dia com tots els que l'han seguit al llarg dels anys, la invitació a estudiar un clàssic ha produït entre els alumnes una onada de satisfacció evident. Més sorprenent ha estat encara que les obres de Sòfocles *Edip Rei* i *Antígona*, i les d'Eurípides *Medea*, *Hipòlit*, *Les Bacants*, o *Les Troianes*, per no parlar de la *Lisístrata* d'Aristòfanes, els han agradat igual, i a molts alumnes, més, que la immensa majoria d'obres de la història del teatre. La sorpresa per la modernitat d'aquells vells, la força extraordinària dels personatges, la penetració en els temes més bàsics de la vida de l'univers i dels homes, l'estranya obsessió per la dona en un món tan descaradament oblidat d'ella com el grec, la majestuositat de les paraules, l'estètica tan lliure de naturalisme..., fan que els dionisiacs de l'escenari no defraudin les il·lusions utòpiques que els joves acostumen a posar en allò desconegut.

Aquest interès, que, si més no, demostra la vigència viva dels clàssics més remots, no es correspon ni de lluny amb la seva rara presència en els nostres teatres. I encara que se'n puguin buscar els motius en l'oblit dels programadors i directors, o en la dificultat de trobar l'estètica adequada a aquelles obres i a les d'altres autors clàssics, com Shakespeare i Racine, i sobretot en la manca d'un repertori teatral consolidat que cobreixi les grans obres històriques, jo m'he demanat moltes vegades (com altres persones) si una de les causes primeres no es troba en les traduccions.

Sobretot, en la manca de traduccions. A hores d'ara, encara no han estat ni ben ni mal traduïdes moltes obres que constitueixen l'antologia mínima del teatre universal clàssic (fins al segle XVIII i, si es vol, fins al final del XIX); n'hi ha moltes altres que, senzillament, estan mal traduïdes, i encara d'altres, en fi, que pateixen d'un llenguatge inadequat al nostre temps, per no parlar d'altres defectes. Les males traduccions ho són, generalment, ultra per la incompetència lingüística del traductor, perquè el traductor no confia en l'autor, i pensa que s'entendria millor si traduís el que diu l'obra amb unes altres frases, potser més d'estar per casa o potser més explicatives.

Confiança en l'autor

Aquest darrer punt mereix una ampliació. Com Jaume Melendres va explicar a les Jornades de Traducció Teatral, traduir teatre no és diferent de traduir novel·la o poesia. El trasllat al nou idioma ha de ser senzillament fidel, i convé que el traductor tingui plena confiança en els dots estètics i dramàtics de l'autor. Si agafem, per exemple, la traducció de la *Fedra* de Racine feta per un mestre de la paraula com va ser Joaquim Ruyra, i la comparem amb l'original, allò que aviat notem és que Ruyra no va confiar ni gens ni mica en el gran tràgic francès. Va pretendre de superar-lo, allargant-ne els versos, quan el català, per naturalesa, necessita menys espai, i això el va obligar a farcir de collita pròpia cadascuna de les frases. En canvi, traduccions de la mateixa obra fetes per Bonaventura Vallespinosa o per Sergi Belbel (totes dues inèdites) assoleixen un impacte molt més semblant al que Racine produeix en francès. Si agafem una traducció d'inferior qualitat que la de Ruyra, com la que existeix de l'*Eduard II* de Marlow, en la qual la

ROS RIBAS

Una imatge de *Vapors (Steaming)*, de Nell Dunn, traduïda per Guillem-Jordi Graells el 1983 i estrenada el desembre del mateix any al Teatre Regina. Pere Planella en va dirigir el muntatge, coproducció d'El Globus i Zitzània Teatre.

contundència de l'original, base de la seva força, es desintegra com fusta corcada, llavors hauré de parlar de traïció sense descàrrec, que es torna en contra del traductor i que fa un mal incomparable al nostre coneixement del creador del marc dramàtic shakespearà.

Existeixen, afortunadament, molt bones traduccions dels clàssics. Aquí només em referiré a les de Riba. Són, realment, modèli-

ques, i no comprenc com no troben intèrprets. Encara que no conec el grec, he llegit suficients llibres on s'analitzen gairebé frase per frase les obres dels tràgics atenenses per tenir constància de la mestria de Riba en un terreny tan summament difícil i de la seva fidelitat a tan antigues paraules, a tan meravellosos ritmes i a tanta força poètica. Hi ha traduccions que s'estimen tant com els originals, i aquest és, en el meu cas, l'exemple més clar. Que de vegades, sobretot a l'inici de les obres, Riba utilitzi un català excessivament culte pot ser un inconvenient per a l'escenificació, però no un defecte. Prové de la fidelitat al to tràgic i no de la pedanteria. Un defecte, en tot cas, que, com em deia una vegada Feliu Formosa —un altre dels

nostres millors traductors—, se supera fàcilment substituint les frases més complicades i les paraules més difícils per altres de més entenedores. Amb el benentès que no seria necessari corregir-li ni més de 20 frases ni més de 100 paraules en cada obra, com es desprèn d'observar les dificultats dels meus alumnes. No muntar aquestes obres no té perdó, ni de Déu ni de Dionís.

Ara que torna l'interès pel teatre de paraula, cal recordar que la història de la cultura és una història de fidelitats, de tornar una vegada i una altra a buscar en els grans autors del passat les arrels que vivifiquen tot intent de renovació. I que el teatre, sobretot representat, és un dels més sòlids puntals de la nostra tradició europea.

CENTRO
DE GESTIÓN
CATASTRAL Y
COOPERACIÓN
TRIBUTARIA

MINISTERIO DE ECONOMÍA Y HACIENDA

PUBLICACIONES

- EL CATASTRO EN ESPAÑA (1714-1906) VOL. I
- VALORACIÓN CATASTRAL URBANA Y ACTIVIDAD INMOBILIARIA
- LAS ASOCIACIONES DE PROPIETARIOS URBANOS: ESPAÑA Y OTROS PAÍSES
- JORNADAS DE TRABAJO DE LAS GERENCIAS TERRITORIALES
- GESTIÓN CATASTRAL Y GESTIÓN TRIBUTARIA EN LA LEY REGULADORA DE LAS HACIENDAS LOCALES

DE PRÓXIMA APARICIÓN

- EL CATASTRO EN ESPAÑA (DESDE EL SIGLO XIX A LA ACTUALIDAD) VOL. II
- COLECCIÓN ESTADÍSTICA:
- CATASTRO INMOBILIARIO URBANO. ESTADÍSTICAS BÁSICAS POR MUNICIPIOS REVISADOS. 1982-1988
- CONTRIBUCIÓN TERRITORIAL URBANA. DATOS BÁSICOS POR MUNICIPIOS. COMPARACIÓN 1984 Y 1988
- CONTRIBUCIÓN TERRITORIAL URBANA. DATOS TRIBUTARIOS BÁSICOS POR MUNICIPIOS. 1987
- CONTRIBUCIÓN TERRITORIAL URBANA. DATOS TRIBUTARIOS BÁSICOS POR MUNICIPIOS. 1988

DISTRIBUCIÓN Y VENTA

Centro de Gestión Catastral y Cooperación Tributaria. Castellana, 272. ☎ 733 90 96-314 03 53, 28046 Madrid. Centro de Publicaciones. Ministerio de Economía y Hacienda. Plaza de Campillo del Mundo Nuevo, 3. ☎ 227 14 37, 28005 Madrid.

Manos Unidas
CAMPANA CONTRA EL HAMBRE

La solución está en compartir

Donativos:

Banco Español de Crédito, Vizcaya, Hispano Americano, Bilbao, Central, Popular Español, Santander, Cajas de Ahorros Confederadas, en todas sus sucursales, y en las 71 delegaciones de MANOS UNIDAS.

Comité Ejecutivo:
Barquillo, 38, 2.º - 28004 MADRID
Tel. (91) 410 75 00

Manos Unidas
CAMPANA CONTRA EL HAMBRE

Barquillo, 38 - 2.º - 28004 MADRID - Tel. (91) 410 75 00

Nombre

Dirección

Ciudad C.P.

Ruego me envíen más información sobre M.U.